

Eurofondové výzvy ukazujú nedostatočnú transparentnosť, chýba princíp partnerstva

Stanovisko zástupcov mimovládnych neziskových organizácií v monitorovacích výboroch operačných programov EÚ fondov 2014-2020, s podporou Komory Rady vlády pre mimovládne neziskové organizácie

Bratislava, 22.8.2017 / Zvolen 21.09.2017

V auguste sa stali stredobodom pozornosti verejnosti dve výzvy v rámci operačného programu Výskum a inovácie (OP VaI) pre podozrenia z ovplyvňovania výberu projektov a manipulácie pridelovania podpory. Išlo o výzvy na podporu dlhodobého strategického výskumu a na podporu priemyselných výskumno-vývojových centier. V mediálnom priestore sa diskutovalo o tom, či projekty hodnotili spôsobilí ľudia a poukazovalo sa na rôzne formy možného konfliktu záujmov a ovplyvňovania procesu hodnotenia na strane odborných hodnotiteľov, a ovplyvňovania procesu hodnotenia a výberu zo strany ministerstva.

Vzhľadom na to, že problémy, ktoré súvisia so spomínanými výzvami, sú systémovými problémami nielen v rámci OP VaI, cítíme ako členovia Monitorovacích výborov za občiansky sektor, potrebu reagovať na súčasné dianie, priblížiť náš pohľad na tieto problémy a navrhnúť možné riešenia.

To, ktorí uchádzači majú šancu získať podporu z fondov EÚ a za akých podmienok, určuje operačný program a z neho vychádzajúca samotná výzva, ktorá je základným sitom pre žiadateľov. Výzva určuje aké organizácie a firmy môžu o peniaze súťažiť, čo musia splniť a rovnako tak definuje vylučovacie, resp. hodnotiace kritériá pre výber samotných projektov.

Práve preto je kľúčové, aby ministerstvo - riadiaci, resp. sprostredkujúci orgán (RO/SO), ktoré výzvu pripravuje, spolupracovalo v súlade s princípom partnerstva s partnermi zo sektorov, ktoré plánuje podporiť. Na Slovensku však takáto spolupráca a partnerstvo žiaľ stále nie sú bežnou praxou.

Taktiež zdanlivo jednoduchý a jasne vymedzený systém hodnotenia a výberu projektov v sebe skrýva viaceré riziká, ktoré sa prejavujú podľa toho, ako poctivo a otvorene pristupuje riadiaci orgán k tvorbe kritérií, podmienok a pod. a riadeniu celého procesu.

Zástupcovia mimovládnych neziskových organizácií sa dlhodobo dožadujú otvorenia procesu prípravy výziev, systému hodnotenia a výberu projektov, čo by pomohlo riešiť nasledujúce problémy:

1. **Nesprávne nastavené podmienky výzvy:** Výzva pri nesprávnom nastavení môže vyradiť, výrazne obmedziť, prípadne znevýhodniť dôležitých prijímateľov zo súťaže. Naopak, môže umožniť prístup do súťaže tým, ktorí nemajú vhodný profil na realizáciu kvalitných projektov. V prípade výzvy na výskumno-vývojové centrá bolo nevyhnutné, aby Ministerstvo školstva vopred konzultovalo profil uchádzačov a podmienky s tými, ktorí v praxi výskum a vývoj robia. Aké veľké sú, koľko a akých pracovníkov majú vo výskume, či vývoji, akú históriu výskumných a vývojových projektov majú za sebou, aké úspechy dosiahli? Či majú kapacity na riadenie projektov nad 1 milión EUR, aké silné partnerstvá vedia uzavrieť, koľko hodnoty vedia dodať za získané peniaze? To všetko musí výzva v tomto prípade od uchádzačov požadovať a to všetko majú byť schopní vyhodnotiť odborní hodnotitelia. Čím lepšie a otvorenejšie prebehne proces tvorby výzvy princípom partnerstva, tým menej bude priestoru pre spochybnenie jej konečnej podoby. ***Priebežné a včasné informovanie všetkých členov monitorovacích výborov o príprave výziev, či o systéme výberu projektov, ako aj zverejnenie vyhlásenia výzvy vrátane jej aktívneho rozoslania cez mail-listy registrovaných záujemcov by malo byť samozrejmom podmienkou všetkých operačných programov na Slovensku.***
2. **Problémy s výberom odborných hodnotiteľov:** Do výberového konania sa nemusia prihlásiť odborníci zo všetkých oblastí, ktoré bude potrebné hodnotiť. Pri výzvach, ako sú tie zamerané na výskum a vývoj, je potom problémom párovanie hodnotiteľov s projektami a vzniká tzv. „problém kardiológa“, ktorého

nemá kto operovať. Zodpovedné ministerstvo by sa nemalo báť využiť pri tvorbe špecifických, náročných a vysoko odborných výziev aj zahraničných expertov.

Častou chybou ministerstiev je nedostatočné šírenie, resp. nedostatočná včasnosť informácií o výberových konaniach na hodnotiteľov. Toto vytkli Ministerstvu školstva v OP Val zástupcovia akademického sektora aj podnikateľov, ktorých ministerstvo nekontaktovalo s prosbou o hľadanie hodnotiteľov. Zväzy a komory pritom majú databázy plné expertov.

3. **Spôsob hodnotenia a výberu projektov:** Pri investičných projektoch typu výstavba kanalizácie je hodnotenie relatívne jednoduché. Z projektu je jasné, o akú kanalizáciu ide, koľko bude stáť a koľko ľudí obsluži. Pri výskume a vývoji nových technológií je to zložitejšie, pretože ide o tvorivý proces, bez možnosti vopred určiť výsledok, či dokonca proces ako sa k nemu dopracovať. Preto je dôležitá odbornosť hodnotiteľa a jeho skúsenosť s inovatívnym alebo výskumným procesom. Rovnako dôležitá je aj transparentnosť ich výberu a kontrola ich práce.
4. **Priradovanie projektov hodnotiteľom:** Priradovanie musí byť bezpodmienečne postavené na náhodnom výbere. Príkladom tohto postupu je práca Ministerstva práce počas minulého programového obdobia, kedy vytvorili Excelovú žrebovaciu funkciu. Losovanie prebiehalo za účasti nezávislého pozorovateľa. Ak by bol vytvorený losovací systém, zamknutý tak, aby ho nebolo možné meniť iným užívateľom a losovanie by prebiehalo za účasti nezávislých pozorovateľov, dalo by sa to považovať za transparentný systém výberu. Samozrejme takéto losovacie systémy je potrebné vždy prispôbiť potrebám odbornosti a kapacít hodnotiteľov pre jednotlivé výzvy.
5. **Kontrola práce hodnotiteľov a zverejňovanie informácií:** V súčasnosti neexistuje efektívny systém kontroly hodnotiteľov. Taktiež nie je bežnou praxou zverejňovanie hodnotiacich hárkov hodnotiteľov. Zverejňovaniu sa ministerstvá aj hodnotitelia bránia z obavy ich ovplyvňovania. Dôležité však nie je zverejniť výsledky priradovania hodnotiteľov k hodnoteným projektom, ale až zverejnenie výsledkov ich práce. Systém kontroly musí zase povedať kto a ako ju môže vykonávať. Pre účely verejnej kontroly hodnotiteľov, je možné k ich zverejnenému hodnoteniu priradiť anonymný napr. číselný kód, ktorý bude možné dekódovať podľa potreby napr. v sporových prípadoch, pri preukázaní neodbornosti, resp. zaujatosti hodnotenia. Štát by si mal vo vlastnom záujme zvyšovania kvality výberu projektov podporených verejnými, resp. EÚ financiami budovať vlastný systém ratingu/hodnotenia hodnotiteľov projektov. Ten umožní budovať širokú databázu, profesionalizovať, objektivizovať a zvyšovať efektivitu hodnotenia, ako aj vyradiť opakovane zlyhávajúcich, zaujatých a pod. hodnotiteľov. Hodnotitelia by mali mať prísne podmienky, ale aj motivačne zaplatenú prácu, aby sa minimalizovalo ich možné pochybenie.

Na väčšinu týchto problémov, ktoré sa prejavili aj pri výzvach OP Val, upozorňovali zástupcovia mimovládneho sektora RO – riadiaci orgán (Ministerstvo školstva SR) a to aj na poslednom zasadnutí Monitorovacieho výboru OP Val, v júli 2017.

Veríme, že táto skúsenosť bude motivovať všetky RO k plnému využívaniu princípu partnerstva pri riadení verejných financií, resp. fondov EÚ v budúcnosti. Z našej strany sme v rámci existujúcich kapacít pripravení participovať na nastavovaní procesov účasti neštátnych partnerov pri príprave výziev a podmienok hodnotenia a výberu projektov.

V súčasnosti prebieha audit hodnotenia pri oboch výzvach operačného programu Výskum a inovácie. Je dôležité, aby výsledky auditu boli zverejnené a boli vyvodené personálne dôsledky pri všetkých pochybeniach aj na tie najvyššie, príp. politické funkcie zodpovedných. Ide o verejné financie, ktoré majú byť využívané vo verejnom záujme.

Zároveň, aby sa situácia neopakovala, je potrebné, aby RO začali zverejňovať informácie o výsledkoch hodnotenia, aby vysvetlilo neúspešným žiadateľom, prečo ich projekt v súťaži neuspel, kde bol horší ako vybrané projekty a pod. Zároveň by RO mali automaticky zverejňovať systém, podmienky a kritériá

priradovania hodnotiteľov k projektom, ktorý musí byť postavený na kontrolovanom losovaní bez možnosti ho ovplyvniť.

Je taktiež nevyhnutné dôsledne preverovať a vyradovať všetky formy konfliktu záujmov hodnotiteľov a to nie len k hodnoteným projektom, ale k všetkým projektom v danej výzve, aby nedochádzalo k vyradovaniu konkurencie, resp. iným záujmovým deformáciám výberu, resp. klientelizmu.

Stanovisko predkladajú:

Členovia monitorovacích výborov nominovaní Radou vlády pre mimovládne neziskové organizácie:

Ctibor Košťál, člen Monitorovacieho výboru OP Výskum a inovácie;

Daniel Lešínský (CEPTA), člen monitorovacích výborov OP Výskum a inovácie, IROP a PRV 2014-2020;

Peter Mészáros, člen Monitorovacieho výboru OP Výskum a inovácie, člen pracovnej skupiny „Partnerstvo pre politiku súdržnosti 2020+“;

Martina Barancová Paulíková, členka monitorovacieho výboru OP Kvalita životného prostredia 2014-2020.

s podporou **Komory Mimovládnych neziskových organizácií pri Rade vlády pre mimovládne neziskové organizácie**, ktorá v rámci formálneho mechanizmu nominovala za členov monitorovacích výborov – zástupcov mimovládnych neziskových organizácií, a ktorá podporuje ich odborné stanovisko:

Za **SocioFórum**, nezávislú platformu sociálnych MNO - Helena Woleková

Za **Ekofórum**, sieť environmentálnych mimovládnych organizácií - Marcel Zajac

Za **Špirálu**, sieť environmentálne výchovných organizácií -Richard Medal

Za **Radu mládeže Slovenska** - Andrej Schulcz

Za **Fórum donorov** - Soňa Lexmanová

Za **Asociáciu komunitných nadácií Slovenska** - Ľubica Lachká

Za **Platformu mimovládnych rozvojových organizácií** - Mária Sliacka

Za **Ženskú lobby Slovenska** - Zuzana Magurová

Za **Slovenskú humanitnú radu**, Peter Devínsky

Za **Úniu materských centier** - Soňa Holíková

Za **Fórum života** - Marcela Dobešová

Za **Národnú radu občanov so zdravotným postihnutím v SR** - Branislav Mamojka

Za **Asociáciu telovýchovných jednôt a klubov SR** - Jaroslav Ostrčil

Za **Združenie horských a ostatných záchranných systémov SR** - Štefan Smrekovský

Za **Vidiecky parlament** - Mária Behanovská

Za **Platformu dobrovoľníckych centier a organizácií** - Alzbeta Brozmanová Gregorová

Za **Slovenskú koalíciu pre kultúrnu diverzitu** - Branislav Jelenčík

Za **Asociáciu na ochranu práv pacientov SR** – Eva Madajová

Zástupca **poradného orgánu splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity** - Vladimír Sendrei

Zástupca **Rady vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť** - Kálmán Petőcz

Členovia komory MVO, osobnosti menované splnomocnencom:

Karolína Miková

Filip Vagač

Peter Medveď

Juraj Rizman

Boris Strečanský